

Laajan kouluterveystarkastuksen laiminlyönti

KANTELU

Kantelija arvostelee oikeuskanslerille 5.2.2021 osoittamassaan kantelussa Helsingin kaupungin menettelyä, koska hänen koulua A käyneelle pojalleen ei ole tehty kahdeksannella luokalla laaja terveystarkastusta. Kantelijan mukaan hänelle on ilmoitettu, ettei tarkastuksen tekemiseen ole resursseja. Kantelija tuo esille, että hänen poikansa on erityislapsi, minkä vuoksi tarkastuksen tekeminen olisi ollut tärkeää muun muassa ammatinvalintaan liittyvien terveydellisten rajoitteiden selvittämiseksi. Kantelijan poika oli kantelun tekohetkellä yhdeksännellä luokalla. Kantelun mukaan nuoret eivät pääse terveystarkastuksiin tasa-arvoisesti, vaikka tarkastukset ovat jokaisen lapsen ja nuoren oikeus.

SELVITYS

Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimialan toimialajohtaja on antanut 7.5.2021 päivätyn selvityksen, jonka liitteenä on terveysasemien johtajalääkäriin antama 26.4.2021 päivätty selvitys ja keskitettyjen palvelujen johtavan ylilääkäriin sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon ylilääkäriin 21.4.2021 päivätty selvitys.

Oikeuskanslerinvirastossa on vireillä myös toinen kaupungin kouluterveydenhuollon lääkäritarkastusten toteutumista koskeva kantelu (OKV/2386/10/2022). Sen yhteydessä on hankittu Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimialan 31.1.2022 päivätty lausunto, jonka liitteenä on vs. terveysasemien johtajalääkäriin 29.12.2021 päivätty ja johtavan ylilääkäriin 28.12.2021 päivätty selvitys. Kyseiset selvitykset ovat olleet käytettävissä nyt käsiteltävänä olevaa asiaa ratkaistaessa.

VASTINE

Kantelija ei ole käyttänyt hänelle varattua mahdollisuutta vastineen antamiseen tämän kantelun käsittelemiseksi hankitusta selvityksestä.

RATKAISU

Kaupungin selvitys käsiteltävänä olevassa asiassa

Selvityksessä todetaan, että kaupungin koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa on pidempään ollut merkittävä resurssivaje toistuvista rekrytointiyrityksistä huolimatta. Maaliskuussa 2020 lisäksi noin puolet lääkäriresurssista siirrettiin koronaepidemian tartunnanjäljitykseen (epidemiologiseen toimintaan). Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon toimintaan sekä vastaanottojen ja terveystarkastusten toteutumiseen vaikutti myös oppilaiden laaja siirtyminen etäopetukseen maaliskuusta 2020.

Koulussa A oli lukuvuoden 2019-2020 aikana nimetty koululääkäri elokuusta 2019 maaliskuuhun 2020. Koululääkäriin siirryttyä epidemiologiseen toimintaan maaliskuussa 2020 toimi alueella konsulttilääkäri lukukauden 2020 loppuun. Hän otti kantaa kiireellisiin kysymyksiin, jotka koskivat oppilaita, joista oli huoli, ja toteutti heidän osaltaan vastaanottoja mahdollisuuksien mukaan.

Selvityksen mukaan heikon lääkäriresurssin vuoksi oppilasmäärät lääkäriä kohden ovat olleet huomattavasti suuremmat kuin sosiaali- ja terveysministeriön suosituksen mukaan tulisi olla. Sen vuoksi laajojen ikäkausitarkastusten kattava toteuttaminen on ollut mahdotonta. Vaikean resurssitilanteen vuoksi kaupungin kouluterveydenhuollossa on lukuvuosina 2019-2020 ja 2020-2021 ohjattu lääkärin vastaanotolle priorisoidusti niitä oppilaita, joista perheellä, koulun toimijoilla, oppilashuollolla tai terveydenhoitajalla on ollut huolta. Käytännössä ohjauksen tekee terveydenhoitaja, ja se edellyttää, että terveydenhoitaja on tietoinen oppilaaseen kohdistuvasta huolesta ja että terveydenhoitajan osuus laajasta terveystarkastuksesta on toteutunut.

Selvityksen mukaan lääkärin vastaanottokäyntejä ja –kontakteja on määrällisesti toteutuneita ikäkausitarkastuksia enemmän. Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon lääkäreille on ennaltaehkäisevän terveydenhuollon lisäksi kuulunut lukuvuonna 2019-2020 myös sairauden hoitoa (esim. ADHD-diagnostiikka ja lääkityksen aloitus ja seuranta). Myös lastenneurologisten ongelmien sekä lasten ja erityisesti nuorten mielenterveysongelmien selvitykset ja seuranta ovat vaatineet merkittävästi koulu- ja opiskeluterveydenhuollon lääkäriresursseja, joita ei ole ministeriön suosituksen mukaisissa oppilasmäärissä huomioitu. Käytännössä ennaltaehkäisevään työhön (ml. ikäkausitarkastukset) käytettävissä oleva resurssi on lukuvuonna 2019-2020 ollut merkittävästi vakanssien täyttöastetta huonompi.

Lukuvuoden 2020-2021 aikana ikäluokkatarkastuksia toteutettiin edelleen priorisoiden huolioppilaita. Koronavirusepidemian vuoksi erikoissairaanhoidon pääsyssä on ollut haasteita ja lääkäreiden vastaanottotoiminta on painottunut aiempaa enemmän huolioppilaisiin ja erityisesti psykiatristen haasteiden hoitoon ja ohjaukseen.

Selvityksessä on todettu, että ikäluokan laajoja terveystarkastuksia ei ole mahdollista tehdä jälkikäteen niin, että esimerkiksi yhdeksännellä luokalla suoritettu tarkastus tilastoitaisiin kahdeksannen luokan terveystarkastukseksi.

Selvityksen mukaan lääkäriresurssia on pyritty jatkuvasti parantamaan rekrytoinneilla. Koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa lääkäreiden sijaisuuksiin ja virkoihin rekrytoitiin julkisissa hauissa kuudesti vuoden 2019 aikana ja neljästi vuoden 2020 aikana. Sijaisia rekrytoitiin myös rekrytointiyrityksen avulla.

Kaupungin toimijoiden ja erikoissairaanhoidon välillä käydään jatkuvasti keskustelua koulu- ja opiskeluterveydenhuollon lääkäreiden edustajien ja selvityksen antajien välityksellä muun muassa lastenneurologisten sekä lasten- ja nuorisopsykiatristen potilaiden hoitokäytännöistä ja -toteutuksesta. Tavoitteena on muun ohella käytettävissä olevien koulu- ja opiskeluterveydenhuollon lääkäreiden työpanoksen kohdistaminen mahdollisimman vaikuttavasti.

Käynnissä on lisäksi kehitystyö koulu- ja opiskeluterveydenhuollon lääkäreiden työnkuvan selkiyttämiseksi ennaltaehkäisevän terveydenhuollon painottamiseksi ja ikäkausitarkastusten kattavuuden parantamiseksi. Selvityksen mukaan selvityksenantohetkellä oli käynnistymässä myös lastenpsykiatriin ongelmiin liittyvä Lasten mielenterveyshanke, jonka on tarkoitus selkiyttää koululääkäreiden työnkuvaa.

Kevään 2021 aikana koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa on oltu ottamassa asteittain käyttöön palvelusetelit lääkärintarkastuksia varten, jotta ikäkausitarkastusten kattavuutta saadaan parannettua.

Säännökset

Perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä.¹

¹ Perusoikeusuudistusta koskevan hallituksen esityksen ([HE 309/1993 vp](#)) yksityiskohtaisten perustelujen (s. 71) mukaan säännös ei sitoisi sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämistä nykyiseen lainsäädäntöön, vaan edellyttäisi riittävien palvelujen turvaamista jokaiselle, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään. Säännös julkisen vallan velvollisuudesta edistää väestön terveyttä viittaa esityksen mukaan muun muassa sosiaali- ja terveydenhuollon ehkäisevään toimintaan.

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Perustuslain 6 §:n 1 momentin mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä.

Terveystoimintolain 16 §:n 1 momentin mukaan kunnan on järjestettävä kouluterveydenhuollon palvelut alueellaan sijaitsevien perusopetusta antavien oppilaitosten oppilaille.² Pykälän 2 momentissa säädetään kouluterveydenhuollon sisällöstä. Momentin 2 kohdan mukaan perusopetuksen oppilaiden kouluterveydenhuollon palveluihin sisältyvät vuosiluokittain oppilaan kasvun ja kehityksen sekä terveyden ja hyvinvoinnin seuraaminen ja edistäminen. Momentin 5 ja 6 kohtien mukaan palveluihin sisältyvät oppilaan erityisen tuen tai tutkimusten tarpeen varhainen tunnistaminen ja tukeminen sekä pitkäaikaisesti sairaan lapsen omahoidon tukeminen yhteistyössä muiden oppilashuollon toimijoiden kanssa sekä tarvittaessa jatkotutkimuksiin ja –hoitoon ja oppilaan terveydentilan toteamista varten tarpeelliset erikoistutkimukset.³

Terveystoimintolain 23 §:n mukaan valtioneuvoston asetuksella voidaan tarvittaessa antaa tarkempia säännöksiä asioista, jotka on sisällytettävä opiskeluterveydenhuoltoon, lasten ja nuorten ehkäisevään suun terveydenhuoltoon sekä terveystarkastukseen ja määräämisiin terveystarkastuksiin neuvolapalveluissa ja kouluterveydenhuollossa.

Neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta annetun valtioneuvoston asetuksen 5 §:n mukaan kunnan on järjestettävä määräämisiä terveystarkastuksia kaikille ennalta määritellyn ikä- tai vuosiluokkaan tai muuhun ryhmään kuuluville sekä yksilöllisestä tarpeesta johtuvia terveystarkastuksia. Terveystarkastuksen voi tehdä terveydenhoitaja, kättilö tai lääkäri. Laajan terveystarkastuksen tekee terveydenhoitaja tai kättilö yhteistyössä lääkärin kanssa.

Mainitun asetuksen 6 §:ssä säädetään terveystarkastusten sisällöstä. Pykälän 1 momentin mukaan terveystarkastuksessa on selvitettävä tarkastettavan ikävaiheen ja yksilöllisen tarpeen mukaan kasvua, kehitystä ja hyvinvointia haastattelulla, kliinisillä tutkimuksilla ja tarvittaessa muilla menetelmillä. Perheen hyvinvointia selvitetään haastattelulla. Tarkastettavien toivomukset ja mielipiteet on selvitettävä ja otettava huomioon kehitystason edellyttämällä tavalla. Pykälän 2 momentin mukaan arvio terveydentilasta ja mahdollisesta jatkotutkimuksen, tuen ja hoidon

² Terveystoimintolakia koskevan hallituksen esityksen ([HE 90/2010 vp](#)) yksityiskohtaisten perustelujen (s. 106) mukaan kouluterveydenhuollon palvelut on tarkoitettu kaikille peruskoululaisille ja kouluterveydenhuollon palvelujen tulisi olla koululaisten ja perheiden helposti saavutettavissa.

³ Edellä alaviitteessä 2 mainitun hallituksen esityksen HE 90/2010 vp mukaan (s. 106) vuosittaisista terveystarkastuksista kolme on niin kutsuttua laajaa, terveydenhoitajan ja lääkärin tekemää perusteellista tarkastusta, joissa seurataan ja edistetään myös vanhempien ja koko perheen hyvinvointia (1., 5. ja 8. luokka). Muut välivuosien tarkastukset voivat esityksen mukaan oppilaan tarpeiden mukaan olla kevyempiä. Esityksessä todetaan, että lapsen ja nuoren fyysisen kasvun ja kehityksen seuranta on tärkeää, koska sen avulla saadaan tietoon erilaisia yleissairauksia, joiden hoito viivästyisi merkittävästi, jos sairaus todettaisiin vasta muiden oireiden perusteella.

tarpeesta on tehtävä yhdessä tarkastettavan ja tämän ikävaiheen mukaisesti myös huoltajien kanssa. Tarvittaessa tehdään yksilöllinen hyvinvointi- ja terveyssuunnitelma tai tarkistetaan aikaisemmin tehtyä suunnitelmaa.

Asetuksen 7 §:n 2 momentin mukaan oppilaan laajaan terveystarkastukseen sisältyy lapsen vanhempien haastattelu ja koko perheen hyvinvoinnin selvittäminen niiltä osin kuin se on tarpeellista lapsen terveyden- ja sairaanhoidon tai tuen tarpeen arvioimiseksi sekä niiden järjestämiseksi ja toteuttamiseksi. Pykälän 3 momentin mukaan huoltajan kirjallisella suostumuksella laajaan terveystarkastukseen sisällytetään opettajan arvio oppilaan selviytymisestä ja hyvinvoinnista koulussa. Arviossa on oltava tiedot, jotka ovat tarpeellisia terveyden- ja sairaanhoidon tai tuen tarpeen arvioimiseksi sekä niiden järjestämiseksi ja toteuttamiseksi. Pykälän 4 momentin mukaan laajoista terveystarkastuksista tehtyä yhteenvetoa on käytettävä arvioitaessa oppilashuollon yhteistyönä luokka- ja kouluyhteisön tilaa ja mahdollisten lisätoimenpiteiden tarvetta.

Asetuksen 9 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan kunnan on järjestettävä oppilaalle terveystarkastus jokaisella vuosiluokalla. Ensimmäisellä, viidennellä ja kahdeksannella vuosiluokalla tarkastuksen on oltava laaja. Pykälän 2 momentin mukaan oppilaalle kahdeksannella vuosiluokalla tehtävässä laajassa terveystarkastuksessa on arvioitava oppilaan erityiset tarpeet ammatinvalinnan ja jatko-opiskelun kannalta sekä suunniteltava tarvittavat tukitoimet.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain 1 §:n 1 momentin mukaan kyseistä lakia sovelletaan perusopetuslaissa tarkoitetussa opetuksessa.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain 2 §:n 1 kohdan mukaan lain tarkoituksena on edistää opiskelijoiden oppimista, terveyttä ja hyvinvointia sekä osallisuutta ja ehkäistä ongelmien syntymistä.

Lain 3 §:n 1 momentin mukaan opiskeluhuollolla tarkoitetaan opiskelijan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa oppilaitosyhteisössä. Pykälän 3 momentin mukaan opiskeluhuoltoon sisältyvät perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen järjestäjän hyväksymän opetussuunnitelman mukainen opiskeluhuolto sekä opiskeluhuollon palvelut, joita ovat psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut.

Lain 5 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan yksilökohtaisella opiskeluhuollolla tarkoitetaan kyseisessä laissa yksittäiselle opiskelijalle annettavia koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palveluja.

Lain 9 §:n 1 momentin mukaan koulutuksen järjestäjä vastaa siitä, että opetussuunnitelman mukainen opiskeluhuoltosuunnitelma toteutuu.

Arviointi

Edellä mainituilla terveydenhuoltolain ja oppilas- ja opiskelijahuoltolain sekä neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta annetun valtioneuvoston asetuksen säännöksillä pannaan täytäntöön perustuslain 19 §:n 3 momentissa julkisella vallalla asetettua velvoitetta järjestää riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistää väestön terveyttä. Tämän velvoitteen täytäntöönpanoa vahvistaa perustuslain 22 §, jonka mukaan julkisen vallan on turvattava perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Toimeenpannessaan perustuslaista lähteviä oikeuksia julkisen vallan on perustuslain 6 §:n 1 momentin mukaisesti kohdeltava ihmisiä yhdenvertaisesti.

Kantelijan pojalle ei ole suoritettu kouluterveydenhuoltoon kuuluvaa laajaa terveystarkastusta kahdeksannella luokalla, vaikka kaupungilla on ollut siihen velvollisuus terveydenhuoltolain 16 §:n ja neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta annetun valtioneuvoston asetuksen 9 §:n 1 momentin 4 kohdan perusteella. Kantelijan mukaan tarkastuksen tekemiselle olisi ollut hänen poikansa tilanteesta johtuvia erityisiä syitä.

Kantelusta ilmenevien tietojen perusteella kantelijan poika on ollut kahdeksannella luokalla lukuvuonna 2019-2020.

Helsingin kaupungin selvityksen mukaan se ei ole kyennyt tekemään laajoja ikäkausitarkastuksia kattavasti, vaan kaupunki on esimerkiksi lukuvuosina 2019-2020 ja 2020-2021 joutunut priorisoimaan niiden oppilaiden ohjaamista lääkärille, joista on ollut erityinen huoli. Kaupunki on selvityksessään esittänyt tilanteeseen useita syitä (resurssivaje, koronaepidemian vaikutukset, resurssien käyttäminen muuhun kuin ennaltaehkäisevään työhön), joihin se on myös pyrkinyt eri tavoin puuttumaan ja tilannetta korjaamaan (rekrytoinnit, toiminnan kehittäminen muiden toimijoiden kanssa, koululääkäreiden työnkuvan kehittäminen ja selkiyttäminen, palvelusetelin käyttöönotto).⁴

Keväällä 2020 kouluterveydenhuollon järjestämiseen on vaikuttanut koronavirusepidemia, jonka seurauksena kouluterveydenhuollon lääkäreitä siirrettiin kaupungin epidemiologiseen toimintaan ja jonka vuoksi oppilaat siirtyivät laajasti etäopetukseen. Koronavirusepidemiasta joh-

⁴ Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimialan asiassa dnro OKV/2386/10/2022 antaman selvityksen mukaan kaupungin nyt käsiteltävänä olevassa asiassa antamassaan selvityksessä esittämät toimenpiteet tilanteen parantamiseksi eivät kaikilta osin ole toimineet odotetusti. Kaupunki ei esimerkiksi ole saanut ulkopuolisen rekrytointipalvelun avulla syksyn 2021 aikana rekrytoitua yhtään koululääkärää. Kaupungilla huhtikuusta 2021 käytössä olleelle palvelusetelille on puolestaan löytynyt vain yksi palveluntuottaja, jonka laajoihin lääkärintarkastuksiin kohdistama resurssi on selvityksenantohetkeen mennessä ollut pieni. Selvityksestä ilmenee kuitenkin myös, että kaupunki on ryhtynyt toimenpiteisiin kattaakseen ostopalveluna vuosina 2022 ja 2023 viidentoista lääkärin vajauksen.

tuvat vaikutukset kouluterveydenhuollon organisoimiselle ja laajojen terveystarkastusten järjestämiselle ovat jossain määrin ymmärrettäviä. Epidemian aiheuttamaa uutta ja yllättävää tilannetta ja sen vaikutuksia oli keväällä 2020 jokseenkin mahdoton ennakoida. Koronavirusepidemia on voinut vaikuttaa myös kantelijan pojan laajan terveystarkastuksen toteutumiseen keväällä 2020. Totean, että kaupungin tekemällä priorisoinnilla kohdentaa lääkäriresurssia kaupungin epidemiologiseen toimintaan on myös pyritty edistämään väestön terveyttä sekä turvattu perus- ja ihmisoikeuksiin kuuluvaa yksilön oikeutta henkeen ja terveyteen ja niiden tehokkaiseen suojeluun, mikä on mielestäni otettava huomioon kaupungin menettelyn laillisuusvalvonnallisessa arvioinnissa.

Kaupungin selvitysten perusteella ongelmia terveystarkastusten toteuttamisessa on kuitenkin ollut jo ennen epidemiaa ja keskeisenä syynä näyttää olleen lääkäreiden liian vähäinen määrä kouluterveydenhuollossa. Kaupunki on tuonut lääkäreiden vähäisen määrän esille myös eduskunnan oikeusasiamiehen käsittelemässä kaupungin kouluterveydenhuoltoa koskevassa asiassa⁵. Edelleen kouluterveydenhuollon riittämättömät lääkäriresurssit ovat tulleet esille Etelä-Suomen aluehallintoviraston valvontatoiminnassa⁶.

Kaupungin selvityksen mukaan syksyllä 2019 ja tammi-maaliskuussa 2020 koulu- ja opiskeluhoollon lääkäreiden tehtävistä täytettynä oli 57-68 %. Epidemian alkamisen jälkeen keväällä ja syksyllä 2020 täytettynä oli 33-45 % tehtävistä. Syksyllä 2019 koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa oli 5 500 oppilasta lääkäriä kohti, tammi-helmikuussa 2020 jo 6 285. Määrät ylittävät jo ennen epidemiaa reilusti selvityksessä mainitun sosiaali- ja terveysministeriön suosituksen mukaisen määrän, joka on 2 100 oppilasta lääkäriä kohti. Keväällä ja syksyllä 2020 koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa lääkäriä kohti oli 8 150 - 11 400 oppilasta. Lääkäreiden määrässä on ollut selkeä vajeus tarkasteltuna ajankohtana. Selvityksestä ei ilmene, minkä vuoksi lääkäreiden tehtäviä on jouduttu jatkuvasti täyttämään ja miksi tehtävien täyttöaste on ollut vajaa, mutta selvityksestä on pääteltävissä, että lääkäreiden rekrytointi kyseisiin tehtäviin ei ole onnistunut ainakaan pitkäaikaisesti.

⁵ Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on 10.12.2020 antanut päätöksen asiassa dnro [EOAK/5065/2019](#), joka koski Helsingin kaupungin laiminlyöntiä laajojen terveystarkastusten järjestämisessä viidennellä vuosiluokalla lukuvuonna 2018-2019. Kyseisessä asiassa kaupunki oli vedonnut lääkärivajeseen, minkä vuoksi terveystarkastuksia ei ollut voitu tehdä kattavasti. Apulaisoikeusasiamies antoi kaupungille terveystarkastusten laiminlyönnin johdosta huomautuksen.

⁶ Etelä-Suomen aluehallintovirasto on 3.4.2019 valvontapäätöksessä ESAVI/17021/05.07.04/2018 kiinnittänyt kaupungin huomiota siihen, että sen tulee huolehtia riittävästä henkilökuntamitoituksesta kouluterveydenhuollossa lääkäreiden toteuttamien terveystarkastusten toteuttamiseksi. Lisäksi aluehallintovirasto on 5.3.2020 antamallaan päätöksellä ESAVI/37923/05.07.04/2019 ym. antanut huomautuksen Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimialalle, koska kaupunki ei ole huolehtinut koulu- ja opiskelijaterveydenhuollon lakisääteisten palvelujen toteuttamisesta sekä lasten ja nuorten tasa-arvoisen kohtelun varmistamisesta. Aluehallintovirasto pyysi kyseisessä päätöksessään kaupungin sosiaali- ja terveydenhuollon toimialaa ilmoittamaan aluehallintovirastoon 31.8.2021 mennessä toimenpiteistään, joilla turvataan riittävä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon henkilökuntamäärä ja lakisääteiset palvelut sekä lasten ja nuorten tasa-arvoisen kohtelu. Lisäksi aluehallintovirasto pyysi toimittamaan selvityksen koulu- ja opiskeluterveydenhuollon tilasta ja toimintasuunnitelmista asiantilan korjaamiseksi 31.8.2021 mennessä.

Kaupunki on kohdistanut laajoja terveystarkastuksia erityisesti oppilaisiin, joiden kohdalla eri toimijoilla on syntynyt huoli. Koska tarkastuksia ei ole voitu tehdä vuosiluokille kattavasti, on tarkastusten priorisoinnille huolioppilaisiin ollut ymmärrettäviä perusteita. Se on kuitenkin tarkoittanut samalla sitä, ettei perustuslaissa säädetty yhdenvertaisuus kyseisen terveydenhuollon palvelun saamisessa ole voinut toteutua. Kaupungilla on ollut velvollisuus järjestää säädetty laajat kouluterveydenhuollon terveystarkastukset kaikille tiettyihin ikäluokkiin kuuluville oppilaille.

Laajojen terveystarkastusten sisältöä koskevien säännösten mukaan niiden tarkoituksena on laaja-alaisesti ja yksilöllisesti selvittää oppilaiden kasvua, kehitystä ja hyvinvointia, jotta mahdolliset ongelmat ja palvelun tarpeet voitaisiin havaita varhaisessa vaiheessa ja oppilas ohjata tarvitsemiinsa palveluihin. Tarkastusten suorittaminen on mitä suurimmassa määrin ennaltaehkäisevää toimintaa. Tarkastuksilla edistetään perustuslain 19 §:n 3 momentissa edellytetyllä tavalla hyvinvointia. Pidän erittäin huolestuttavana sitä, että tarkastusten laiminlyöminen on voinut heikentää joidenkin oppilaiden kohdalla mahdollisuuksia havaita oikea-aikaisesti heidän tarpeensa kouluterveydenhuollon tai muihin palveluihin.

Johtopäätökset ja toimenpiteet

Kantelijan pojalle ei ole tehty Helsingin kaupungin kouluterveydenhuollossa laaja terveystarkastusta kahdeksannella vuosiluokalla. Menettely on ollut terveydenhuoltolain 16 §:n ja neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta annetun valtioneuvoston asetuksen 9 §:n 1 momentin 4 kohdan vastaista.

Valtioneuvoston oikeuskanslerista annetun lain 6 §:n 1 momentin mukaan, jos virkamies, julkisyhteisön työntekijä tai muu henkilö julkista tehtävää hoitaessaan on menetellyt lainvastaisesti tai jättänyt velvollisuutensa täyttämättä, oikeuskansleri voi antaa asianomaiselle huomautuksen vastaisen varalle, mikäli hän ei harkitse olevan aihetta syytteen nostamiseen. Huomautus voidaan antaa myös viranomaiselle tai muulle yhteisölle. Pykälän 2 momentin mukaan, jos asian laatu niin vaatii, oikeuskansleri voi kiinnittää asianomaisen huomiota lain tai hyvän hallintotavan mukaiseen menettelyyn.

Kantelijan pojan laajan terveystarkastuksen laiminlyömiseen on kaupungin selvityksessään esittämällä tavalla voinut vaikuttaa kevättalvella 2020 alkanut koronavirusepidemia, joka on muun muassa vaikuttanut jo entuudestaan vajavaiseen koululääkärien resurssiin lääkereiden siirtyessä tartunnan jäljitystyöhön. Etelä-Suomen aluehallintovirasto ja eduskunnan apulaisoikeusasiamies ovat jo maaliskuussa ja joulukuussa 2020 antaneet huomautukset kaupungille lakisääteisten kouluterveydenhuollon palvelujen laiminlyömiseen vuoksi. Lisäksi Etelä-Suomen aluehallintovirastosta saadun tiedon mukaan siellä on tällä hetkellä vireillä kaupungin kouluterveydenhuoltoa koskeva valvonta-asia, joka koskee lakisääteisten palvelujen saatavuutta sekä

henkilöstön mitoitusta ja rakennetta. Aluehallintovirasto tulee aikanaan arvioimaan, minkälaisiin toimenpiteisiin asia antaa aihetta.

Edellä esitetyn vuoksi katson kaupungin yleisemmästä tarkastusten toteuttamista koskevasta ongelmasta huolimatta tässä yksittäisessä tilanteessa riittäväksi laillisuusvalvonnalliseksi toimenpiteeksi sen, että kiinnitän Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimialan huomiota terveydenhuoltolain 16 §:n ja neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta annetun valtioneuvoston asetuksen kouluterveydenhuollon toteuttamista koskevien säännösten soveltamiseen niin, että oppilaiden peruslain 6 §:ssä ja 19 §:n 3 momentissa säädetyt oikeudet toteutuvat.

Koska kysymys kaupungin kouluterveydenhuollon järjestämisestä lainmukaisesti on edellä todetulla tavalla käsiteltävänä toimivaltaisessa viranomaisessa, en ota päätöksessäni kantaa yleisesti kaupungin kouluterveydenhuollon järjestämiseen enkä ryhdy toimenpiteisiin asian selvittämiseksi ja seuraamiseksi.

Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.

Apulaisoikeuskanslerin sijainen

Petri Martikainen

Esittelijäneuvos

Marjo Mustonen